

ELEMENTS
EUROPA

Jean Attali

ELEMENTS EUROPA

Europese Raad en Raad van de Europese Unie

Philippe Samyn

Architect en ingenieur

Philippe SAMYN and PARTNERS
architects and engineers

Technische teksten

Denis Mélotte

Meewerkende vennoten:

Benedetto Calcagno

Thierry Henrard

Åsa Decorte

Denis Mélotte

Mehdi Chtourou

Benoît Lacassagne

Philippe SAMYN and PARTNERS is
Lead and design partner voor
tijdelijke vereniging opgericht met
Studio Valle Progettazioni, architecten,
en Buro Happold Ltd., ingenieurs.

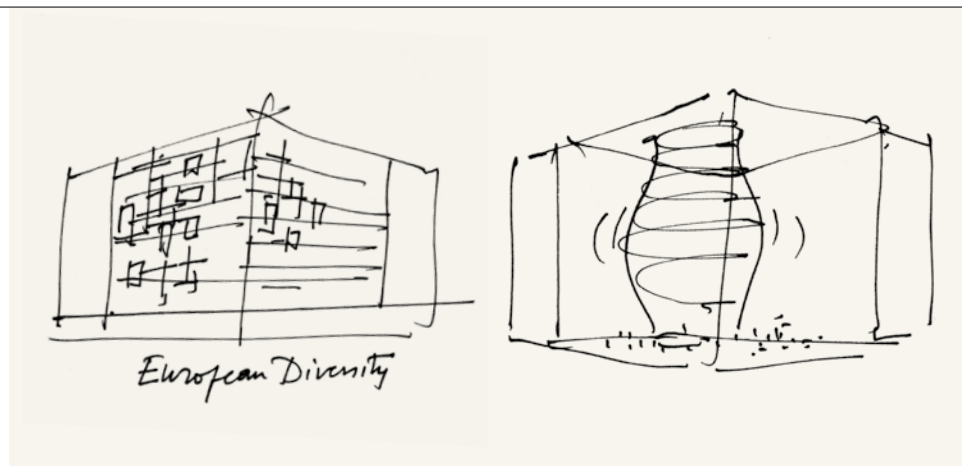
INHOUD

FLUCTUAT...	8
1. EUROPA IN TEGENLICHT	11
De nabije omgeving	22
Het kunstlicht	46
Europa in de stad	52
2. DE BAROKKE ELLIPS EN ZIJN GANGEN	59
De onzichtbare kant van de lantaarn	64
Akoestiek	66
De restaurants en keukens	74
Speciale technieken	84
Brandveiligheid	98
Europa verhuist naar Europa	100
3. VOOR- EN ACHTERKANT VAN HET DECOR	103
Kleur in de ruimte	110
Beweging brengen in het interieur	112
De vilten plafonds in de zalen	116
De randprofielen van de zwevende plafonds	122
Het tapijt in de conferentiezalen	124
Het vierkant van 15 x 15 cm	128
De bewegwijzering	132
Staal en glas	136
De vloer in het atrium	140
4. DE APORIEËN VAN EUROPA	143
De wanden van de tolkencabines	148
5. HET TECHNISCHE BALLET	153
De liften	158
De ontvangst van staats- en regeringsleiders	162
De schoonmaaksystemen	164
Het roosterwerk	174
6. EEN ZONNEKROON	185
Het fotovoltaïsche scherm	190
7. DE REDENEN VOOR HET DETAIL	197
Luchtige structuren	202
Bekleding van de trappen in granito en hout	216
Bekleding van de cilindervormige zuilen	218
Naar het 'BIM'	224
VERANTWOORDING	250

FLUCTUAT...

Met uitzondering van Groot-Londen, Schotland en Noord-Ierland stemde een meerderheid in het Verenigd Koninkrijk op 23 juni 2016 voor een uitstap uit de Europese Unie: zonder Engeland zal de Unie niet meer dezelfde zijn. Het is nog te vroeg om alle gevolgen van deze uitzonderlijke situatie op een rijtje te kunnen zetten, maar het is niet verboden zich aan enkele hypotheses te wagen. Voor één keer denkt niemand (ten minste op dit moment) dat het resultaat van de stemming nog omkeerbaar is. Na de referenda in Frankrijk en Nederland over het verdrag van de Europese Grondwet in 2005 lukte dat wel nog: het Verdrag van Lissabon werd prompt wat bijgeschaafd en goedgekeurd, en het is bekend dat het min of meer dezelfde uitwerking heeft als de Grondwet die in eerste instantie werd verworpen. Men kan vandaag niet anders dan toegeven dat er voor deze of gene lidstaat een alternatief is voor de EU, en dat de Unie de toekomst het hoofd zal moeten bieden zonder een land dat zo belangrijk is als het Verenigd Koninkrijk. Een van de onuitgesproken regels van de democratie is aanvaarden dat wie tegen jouw eigen overtuiging stemt, daarom niet slechter op de hoogte is dan jij, of minder gemotiveerd. Het Verenigd Koninkrijk geeft er de voorkeur aan zijn toekomst uit te stippelen ver van de instellingen van de EU en men mag aannemen dat zoiets in de gegeven omstandigheden geen sprong in het duister is. Het Verenigd Koninkrijk rekent op zijn eigen verleden en meent dat zijn lot als eiland het heeft voorbereid om andere allianties te sluiten dan enkel met de staten op het continent. Maakt het zich illusies? De toekomst zal het uitwijzen. Het is niet zeker dat het Verenigd Koninkrijk zijn economie zal kunnen doen floreren als die niet langer organisch verbonden is met die van de Europeanen, en ook niet of het op dezelfde manier zijn macht zal kunnen laten gelden. Wat is de echte basis van een nationale economie in het tijdperk van de globalisering? Daarop zijn wellicht meerdere antwoorden mogelijk, en het wereldbeeld dat geschetst wordt in Engeland of Wales is niet helemaal hetzelfde als dat op het Europese continent. Zo zit de geschiedenis nu eenmaal in elkaar en plotse wendingen zijn schering en inslag.

De tweede hypothese is dat Europa, in weerwil van het domino-effect dat velen vrezen, de rangen zou kunnen sluiten. Het gevoel van collectief falen dat na de *brexit* heerst, zou ook een verademing kunnen zijn, een verlangen om weer aan te knopen bij de doelstellingen van de Unie, waardoor Europa weer voluit zal inzetten op het eigen beleidsproject. In plaats van de wanordelijke aftocht die hier en daar voorspeld wordt, zou meer goede wil, moed en inzicht ervoor kunnen zorgen – dat hopen we toch – dat we ons door deze turbulente tijden heen slaan. Het vertrouwen is misschien nog niet teruggekeerd, maar er zijn wel tekenen van torenhoge verwachtingen. In elk geval zal de boodschap dit keer wel blijven hangen: de Europese Unie kan niet om de democratie heen. Dat betekent dat de massieve wettelijke, reglementaire en administratieve basis die ze in de loop van de voorbije decennia heeft opgebouwd om de integratie van de lidstaten juridisch uitvoerbaar te maken, niet langer het beleidsprogramma kan vervangen of de nationale verantwoordelijken aan de kant kan laten staan. Het moment is aangebroken om Europa weer op het goede spoor te zetten, om de verhoudingen tussen de verschillende instellingen binnen de driehoek gevormd door de Commissie, het Parlement en de Raad weer in evenwicht te brengen. Dat is per slot van rekening de beste zingeving die we kunnen geven aan de oprichting van de nieuwe zetel van de Europese Raad en de Raad van de Europese Unie: de Europese uitvoerende macht meer zichtbaarheid en vertegenwoordigende macht geven. De Europese Commissie heeft bij de verdeling van de machten lange tijd een dominante rol gehad. Is voor de uitvoerende macht, dus voor de Europese Raad en de Raad van de Europese Unie, de tijd gekomen om het leiderschap over te nemen? Laten we de huidige situatie op de gunstigste manier interpreteren: de nieuwe zetel van de Raad komt precies op het juiste moment.

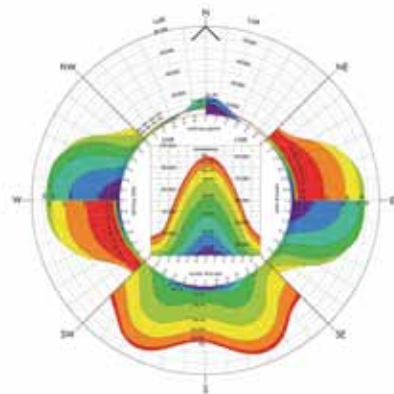
1 EUROPA IN TEGENLICHT

Het poëtische idee dat uitgaat van dit proces van beweging in de lijnen is de hypothese van een groot wezen, een enorm en ingewikkeld maar harmonisch wezen, van een geniaal dier dat lijdt en smacht naar alle menselijke verzuchtingen en elk menselijk streven.

vrij naar Charles BAUDELAIRE, 'Fusées', XV, *Œuvres complètes*, Paris, Gallimard, Bib. de la Pléiade, deel 1, 1975, p. 663.

Europa verenigt in hetzelfde gebouwencomplex het voormalige Résidence Palace en het nieuwe gebouw dat langs de Wetstraat is opgetrokken. Europa vermengt twee bouwstijlen: de eerste bestaat uit de stenen gevelbekleding in art deco, de tweede is de monumentale wand in houtpanelen. Sterker nog, het zijn drie bouwstijlen die tegen elkaar aanleunen of met elkaar verbonden zijn. De gevel in patchwork van het nieuwe gebouw is slechts een eerste, uitwendige aanblik waarachter de grote lantaarn of grote glazen bol van de conferentiezalen opduikt of verdwijnt. Het nieuwe geheel zelf is dubbel en is bovendien ingepast tussen de gevels van het voormalige Palace. Wat ziet men van het gebouw vanaf de straat, wat onthullen die strata van Europa? In de eerste plaats de spectaculaire effecten van de verlichting. De gevel in patchwork is een rooster van raamkozijnen die overdag de effecten van de lichtweerkaatsing van de zon en 's avonds het doorschijnende licht met een factor duizend vermenigvuldigen. Achter het *patchwork* blijft de opaliserende lantaarn onzichtbaar of hij licht op, bij avondschemering of in de winter neemt de lichtintensiteit langzaam toe, net zoals het licht van de maan helderder wordt naarmate ze hoger aan de hemel staat. De gevels die achter elkaar oprijzen, aan weerskanten van het atrium, komen afwisselend tot leven dankzij een systeem van contrasten en tegenlicht dat door kunstlicht versterkt en genuanceerd wordt. Overdag oogt het patchwork als een fonkelende opeenstapeling die de continue dynamiek van de Europese Unie weergeeft, namelijk die van een plaats waar permanent gewerkt wordt. Na het invallen van de duisternis lijkt het een doorschijnend gordijn waar de achtergrond doorheen schemert of zelfs helemaal in verdwijnt door het sterkere licht dat uit het atrium komt.

Het patchwork pakt aan de straatkant niet enkel uit met de aanblik van zijn houten kantwerk. Zijn structuur zelf wordt ondersteund door een tweede gevel van staal en glas, die de stevigheid en de veiligheid van de binnenruimtes garandeert. De gevel heeft dus zowel een dikte als een diepte, de glaselementen bieden eindeloos veel mogelijkheden om te spelen met transparante effecten en spiegeleffecten door rechtstreeks of onrechtstreeks invallend licht te gebruiken. De

Natural daylight illumination at Brussels, in LUX.

zichtbaarheid van het centrale element in de compositie – de lantaarn – zorgt voor een architecturaal probleem dat, gebaseerd op de fasen en de levensritmes van het gebouw, opgelost wordt door enerzijds de verlichtingsapparatuur en anderzijds de perspectieffecten.

De omlijsting van de lantaarn illustreert de bescherming van de foyer en het dubbele regime, zowel overdag als 's nachts, van de kracht die de lantaarn uitstraalt. Het patchwork aan de buitenkant ziet er bijna uit als overdreven verstelwerk. Het weerspiegelt vooreerst de kracht van de typologische, bouwkundige en ambachtelijke erfenis van het oude Europa, terwijl zijn strakke structurele schikking staat voor de verplichting tot recyclage – een ode aan de poëtica van het hergebruik. Daarnaast opent ze het perspectief voor een architectuur die niet enkel boogt op historisch erfgoed of moderne technische krachttoeren, maar de verplichting tot ecologische verantwoordelijkheid hoog in het vaandel schrijft.

De tussenruimte tussen de houten gevel (buitenkant) en de glazen wanden van de lantaarn (binnenkant) impliceert dat die twee bouwstijlen coherent met elkaar verbonden moeten worden. En omdat de respectieve positie van de twee voorwerpen en hun dubbele geometrie aanzet tot talloze interpretaties, noopt het wederzijdse spel, dat ze onderwerpt aan de afwisselingen van licht en schaduw, actie en rust, intensiteit en kalmte, evidentie en mysterie, tot een bijna theatrale scenografie.

De lantaarn huisvest het hart van het Europese politieke systeem, want hij is bedoeld om topontmoetingen van staats- en regeringhoofden te ontvangen en vergaderingen van ministerraden mogelijk te maken. Hij is het meest directe symbool van de uitvoerende macht dat de Europese Unie via het Verdrag van Lissabon heeft gekregen. Overdag zit dat symbool half verscholen achter het roosterwerk van hout. De betekenis van zijn architectuur schuilt niet enkel in zijn uiteindelijke bestemming, maar hangt samen met zijn eigen architecturale structuur: die is dubbel of zelfs drievoudig; ze is composiet of eclectisch; de aanblik bij licht varieert naarmate de afwisselende fasen, overdag en 's nachts; ze is tweeslachtig. Naar het beeld van Europa, wiens roeping federatief is, maar wiens eenheid op tal van vlakken momenteel enkel virtueel bestaat. Europa is in wezen afhankelijk van de staten die het verenigt, zonder deze staten heeft Europa geen reden van bestaan. Toch is het het brandpunt en doelwit van meningsconflicten en publieke protestbewegingen: een onbemind politiek object en tegelijk een gedroomd object waar zo sterk naar verlangd wordt. Europa dat miskend wordt, maar toch als onvermijdelijk wordt beschouwd.

Hoe zal het nieuwe symbool van de Europese uitvoerende macht kunnen ontsnappen aan het risico van die tweeslachtigheid? Door zijn architectuur waarmee het ingaat op de vraag van het publiek; door de ondubbelzinnige steun aan de zichtbare functie die de instelling in het Brusselse heeft; door het spel van en de beweging in de verschillende gevelpanelen.

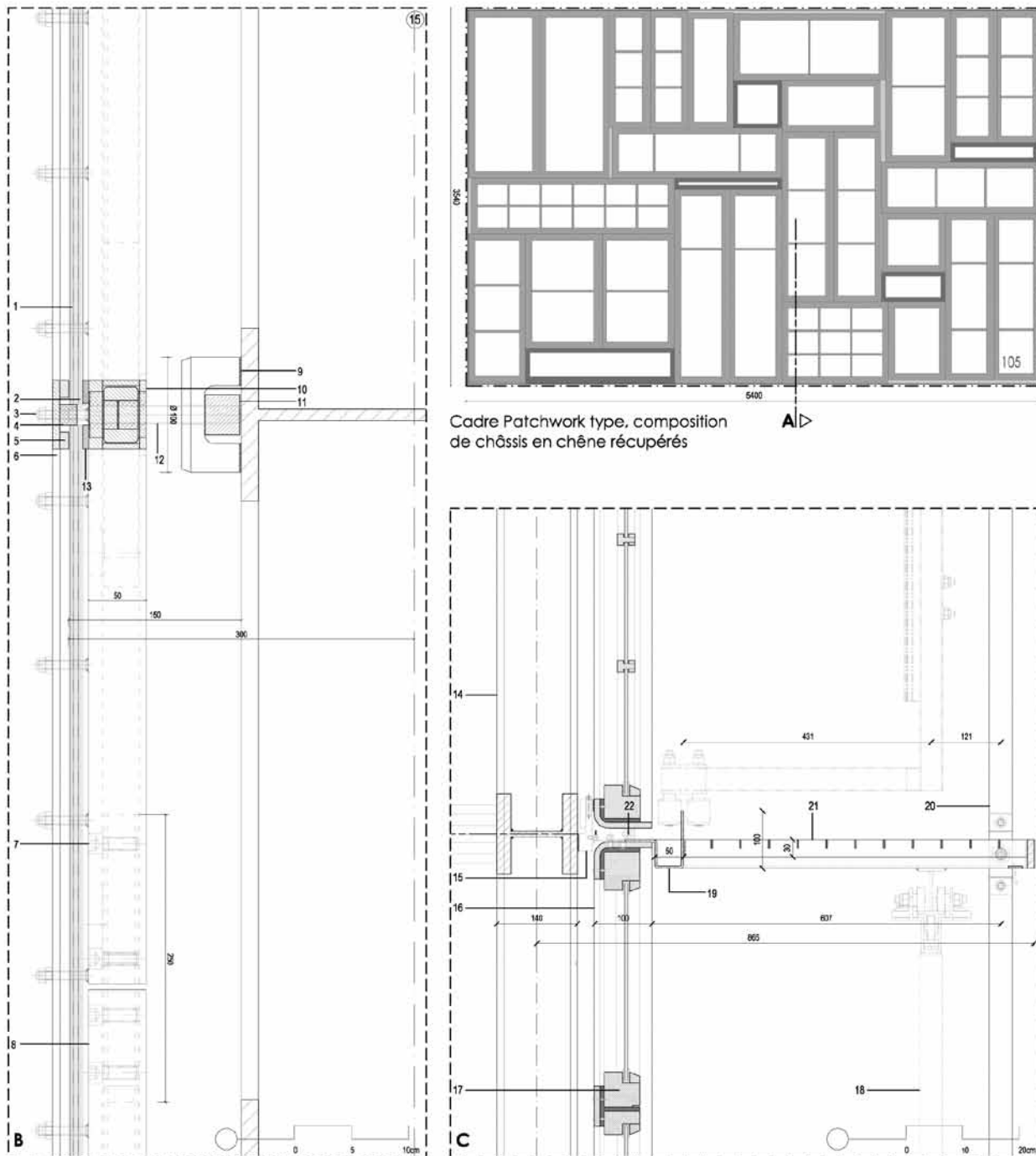
De interne verdeling van het gebouw tussen de twee of drie bouwstijlen (het Résidence Palace schiet nog met een stukje van zijn gevel door in de Wetstraat) is de onopzettelijke afspiegeling van een eenheid die men wil, maar die voor veel

turbulentie zorgt. De nieuwe zetel van de Europese Raad zal feestelijk geopend worden, terwijl het Verenigd Koninkrijk zich net afgescheiden heeft. Naarmate Europa groeide, werd de hele structuur almaar complexer, en vandaag lijkt het of Europa het nog complexer wil maken, ditmaal evenwel in de omgekeerde richting, naar de afbouw, de inkrimping. Zal haar architecturale embleem er zwakker of sterker uitkomen? Niemand kan het zeggen, maar door de actualiteit heeft men meer aandacht voor de subtiliteit van een gebouw waar de eenheid enkel spreekt uit de zichtbare elementen van een polymorf geheel. Het gebouw Europa lijkt de illusie te weerleggen van een Unie die gebaseerd is op een kunstmatig principe van unanimiteit of ondeelbaarheid.

Zijn architectuur herinnert eraan dat eenheid het risico op onenigheid of zelfs versnippering niet a priori kan uitsluiten. De iconische waarde vloeit voort uit de scherpte waarmee het zijn tegengestelde geometrie samenhoudt, zijn registers van gedifferentieerde materialen. Het houten patchwork van de gevels is het omhulsel en de heteroclytische tooi van het glazen hart. De boodschap die gegeven wordt, is glashelder en overstijgt de waaier van mogelijke betekenissen: om de samenhang van zijn gebundelde krachten te waarborgen hult de architectuur zich in een bonte chaos van mogelijke conflicten en verschillen. De buitenwereld klinkt er nu, na de stemming in Engeland, brutaal in door: het referendum heeft ons eraan herinnerd dat de unie vrijwillig en omkeerbaar is. In de architectuur, deze zo politieke kunst, kan pas sprake zijn van opbouwend vermogen als we de fantasieën van een los van elkaar staande massa en de onbeweeglijkheid van de stenen kunnen overwinnen en verwerpen.

De architectuur van Europa is die van haar opbouw en haar geometrie. Haar verticale strata, gebogen of recht; haar geneste ontwerpen, vierhoekig of ellipsvormig ... Haar ruimtelijke structuur weerstaat zowel formeel als functioneel aan vereenvoudiging, aan uniformiteit. Ze accepteert op voorhand de tweeslachtigheid van de meningen waarvan haar eigen polymorfisme het voorwerp zou kunnen zijn, naar het beeld van de instelling die ze vertegenwoordigt. Precies dat is het probleem van de Europese politieke en culturele ruimte. Europa is alomtegenwoordig in wetten, maar obstinaat afwezig in het politieke denken en het debat, zeker in de diepste crisissen die het meemaakt. Europa heeft een grote rijkdom aan culturen, maar toont zich naar de buitenwereld toe steeds weer aarzelend of verdeeld. Een gebouw optrekken dat aangepast was aan de behoeften die voortvloeiden uit de uitbreiding van de Unie en haar sterkere beleid, was de belangrijkste reden voor de bouw van de nieuwe zetel. Maar voor een dergelijk symbool moest de architect principes verenigen die doorgaans met elkaar botsen, namelijk de creatie van een emblematisch gebouw en een strak budget: dat was de dialectiek die Philippe Samyn inspireerde en die zijn meesterlijke leidraad was in dit labyrint van keuzes. De wens om zo'n gebouw uit te leggen en te rechtvaardigen heeft geleid tot het besluit het publiek niet enkel de grote lijnen voor te stellen van het algemene ontwerp en de bouwfasen van de belangrijkste structuren (cf. het eerste deel *Europa*, Lannoo/CIVA, 2013), maar ook de details prijs te geven van de elementen van het gebouw, tot zijn ultieme voltooiing.

Uitvoeringsdetail van de gevel van gerecyclede raamlijsten.

Cadre Patchwork type, composition de châssis en chêne récupérés

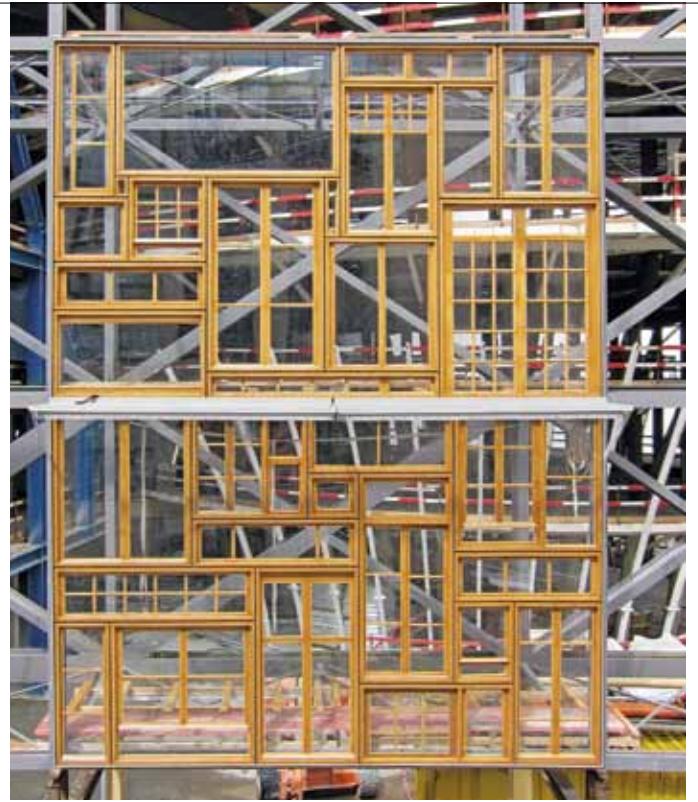
1. Gelaagd glas extra helder (3 mm glas + 1,52 mm pvb + 3 mm glas + 1,52 mm pvb + 3 mm glas)
2. Collage glaswerk PEHD 15 x 4
3. DIN 1587 M8 inox A4 + draadstang as 135 mm
4. Mousse met dichte cellen
5. Silicone Vec zwart 22 mm
6. Roestvrije staalstaaf 304 6 mm geparelstraald
7. DIN 912 M12
8. Stalen verbindingstuk

9. Van staal gegoten ankerstuk S235
10. Gelaserlast stalen profiel S235
11. Gelast blok na liniëring
12. DIN 913 M16 x 132 x A4
13. Thermalbond CS-DS-V2100 4,8 x 19
14. Steunstructuur voor de patchworkpanelen van het raamwerk HEA140 staal S235
15. Gepoedercoated staalanker NCS S-6502-R

16. Kader in roestvrij staal 316 100 x 75 x 10 geparelstraald steun patchwork raamwerk 5,40 x 3,54
17. Patchwork raamwerk van gerecyclede eikenhout
18. Mobile onderhoudsladder
19. Roestvrije staalplaat 316 15 x 2 geparelstraald
20. Roestvrije ankerstang 316 40 x 20
21. Roestvrije rooster 316 geparelstraald
22. Koppeling van zwart neopreen

2012.08.30

Eerste voorstelling in situ van twee modules van de patchworkgevel. 2013.06.21

2012.08.29

Luchtbeelden van het Jubelpark en het Résidence Palace in *Bruxelles se transforme et se modernise*, 1927. Privécollectie.

Ansichtkaarten, ca. 1970. Privécollectie.

Luchtfoto van het Europa-complex, Justus Lipsius, Lex (gedeeltelijk), Berlaymont (gedeeltelijk) en Karel de Grote (gedeeltelijk), 2016.

Eerste studiemquette van de lantaarnstructuur, 2006.

